

УДК 027.5:37:021.6(477)

КОРПОРАТИВНІ ПРОЕКТИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Олена ДІКУНОВА

*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ “Криворізький національний університет”, бібліотека,
просп. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, 50086, Україна, тел. (0564) 71-58-21*

Розкрито переваги корпоративної діяльності бібліотек. Розглянуто окремі аспекти корпоративної проектної діяльності освітянських бібліотек України. Висвітлено досвід корпоративної співпраці бібліотеки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ “Криворізький національний університет” і Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського з питань створення кооперативної реферативної галузевої бази даних з педагогіки, психології та питань освіти.

Ключові слова: міжбібліотечна співпраця, корпоративні бібліотечні проекти, реферування, інформаційно-комунікаційна взаємодія.

У сучасній Україні розпочався етап активного переходу до інформаційного суспільства – етап усвідомлення важливої ролі інформації в соціальному розвитку суспільства, бурхливого зростання обсягу інформації, розвитку інформаційних технологій, становлення нової інформаційної культури. Безпосередній вплив цих факторів на сферу освіти вимагає негайних відповідних дій з боку інформаційно-освітніх структур – бібліотек.

Основну вимогу сучасного користувача – надання максимально повної інформації в мінімально короткий термін – не в змозі задовольнити жодна бібліотека. Затребуваність інформаційних ресурсів з аналітичним контентом і оперативним доступом є відправною точкою кооперації бібліотек в пошуку ефективніших форм обслуговування користувачів. Бібліотечною корпорацією (кооперацією) називають об'єднання бібліотек для реалізації спільних цілей і завдань, у першу чергу пов'язаних зі створенням і комплексним використанням інформаційних ресурсів¹. Функціонування бібліотек у рамках корпорацій передбачає наявність тісних професійних зв'язків між учасниками, обов'язкове виконання єдиних правил та норм, узгодження рішень і дій, спрямованих на кінцевий результат.

У наш час корпоративність як тенденція розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності стає все актуальнішою. Позитивний досвід бібліотечного співтовариства України свідчить про те, що об'єднання бібліотек у спільних проектах не тільки відкриває ширший доступ до інформаційних ресурсів, але й значно скорочує витрати на традиційні бібліотечні процеси і формує новий тип міжбібліотечних відносин.

Численні публікації в професійних виданнях акцентують увагу на важливості впровадження корпоративних проектів бібліотеками України та перспективності їх

¹ Самчук Л. І. Кооперативна діяльність освітянських бібліотек України з формування електронних каталогів // *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В. О. Сухомлинського*. – Київ, 2010. – Вип. 2. – С. 139.

подальшого розвитку. Автори приділяють увагу різним аспектам їх формування та існування, зокрема: поставленим перед бібліотеками завданням, організаційним моментам, аналізові регламентуючих документів², принципів та умов об'єднання³, дослідженню технічних і технологічних особливостей⁴, узагальненню результатів діяльності корпоративних бібліотечних проектів⁵, готовності до взаємодії з іншими суб'єктами інформаційно-комунікаційного середовища⁶ тощо.

На основі інформаційно-комунікаційної взаємодії бібліотечних установ відбувається становлення корпоративної бібліотечної співпраці. Інформаційно-комунікаційна взаємодія – термін, який увійшов до наукового обігу та понятійно-категоріального апарату бібліотекознавства завдяки науковим обґрунтуванням І. О. Давидової⁷ та О. Ю. Мар'їної⁸. Зокрема О. Мар'їна відзначила, що інформаційно-комунікаційна взаємодія в бібліотечній системі є складною формою соціокомунікаційної взаємодії, яка розглядається як процес налагодження взаємозв'язків між її учасниками, що призводить до трансформаційних змін як в окремій бібліотеці, так і в бібліотечній системі загалом. Такий інноваційний розвиток бібліотечних систем зумовлений загальними кардинальними змінами, що відбулися в соціоінформаційній сфері суспільства, зокрема в бібліотечно-інформаційному середовищі, а інформаційно-комунікаційна взаємодія стає інтерактивною, мережевою формою комунікаційної взаємодії, яка відображає багатогранність комунікації в інформаційному середовищі.

Яскравими проявами інформаційно-комунікаційної взаємодії бібліотек є корпоративна каталогізація; кооперативне формування фондів; створення повнотекстових електронних колекцій, спільних баз даних, каталогів та інших корпоративних інформаційних продуктів; спільне інформаційне обслуговування користувачів, зокрема об'єднана довідкова віртуальна бібліографічна служба; участь у роботі професійних асоціацій. Розвиток і зміцнення саме цих форм взаємодії бібліотечно-інформаційних установ стає основою для формування бібліотечних об'єднань та започаткування корпоративних бібліотечних систем.

Налагодження інформаційно-комунікаційної взаємодії – досить складний процес, що вимагає чіткої координації діяльності та розробки стратегічних напрямів взаємодії бібліотек, що вирішується шляхом створення бібліотечних корпорацій і асоціацій. Для мережі освітянських бібліотек України, наймолодшої з мереж в Україні, актуальним є впровадження інноваційних напрямів, форм і методів організації інформаційно-комунікаційної взаємодії між бібліотеками мережі, що сприятиме формуванню спільного єдиного галузевого ресурсу, розвитку партнерства, співробітництва,

² Мар'їна О. Розвиток корпоративних бібліотечних проектів в Україні // *Вісник Книжкової палати*. – 2010. – № 1. – С. 22–25.

³ Барабаш С. Практика корпоративних зв'язків університетської бібліотеки // *Бібліотечна планета*. – 2008. – № 4. – С. 21–23.

⁴ Давидова І. Корпоративні бібліотечні об'єднання як результат формування спільної комунікаційної стратегії // *Вісник Харківської державної академії культури*. – Харків, 2009. – Вип. 25. – С. 68–75.

⁵ Букшина Т. Періодичні й продовжувані видання з питань педагогіки, психології та освіти педагогічних і класичних університетів України: стан кооперативного реферування // *Вісник Книжкової палати*. – 2011. – № 11. – С. 7–11.

⁶ Ярошенко Т. Бібліотечні консорціуми: перспективи розвитку // *Бібліотечний форум України*. – 2006. – № 4. – С. 7–11.

⁷ Давидова І. А. *Бібліотечно-інформаційне виробництво: науч.-метод. пособие*. – Москва: Либерия-Библиоформ, 2008. – 168 с.

⁸ Мар'їна О. Корпоративні бібліотечні проекти як засіб соціокомунікаційного середовища // *Вісник Харківської державної академії культури*. – Харків, 2009. – Вип. 28. – С. 124–132.

інтеграції матеріальних, інтелектуальних зусиль у бібліотеках мережі для розв'язання своїх стратегічних завдань⁹.

Отже, у нових інформаційно-технологічних умовах освітянські бібліотеки України постають системоутворюючими компонентами соціально-культурної інфраструктури, формуючи навколо себе особливе інформаційно-комунікаційне середовище. Сучасні науковці зазначають, що інформаційно-комунікаційне середовище є універсальною сукупністю матеріально-речових, субстанціонально-змістових, технологічних, організаційних умов, які дозволяють соціальним групам і структурам здійснювати передачу та взаємообмін інформацією, що, перш за все, необхідно суб'єктам комунікаційної взаємодії та спілкування в конкретно-історичному просторово-часовому континуумі¹⁰. Ми пропонуємо під інформаційно-комунікаційним середовищем розуміти сукупність умов виникнення, наповнення, передачі (трансляції), обробки, продукування і розповсюдження інформації, реалізації інформаційного процесу і наявності зворотного зв'язку. Інформаційно-комунікаційне середовище – необхідний фактор і цілісна система формування єдиного інформаційного простору суспільства.

З метою активізації формування інформаційного простору України та модернізації системи інформаційного забезпечення розвитку вітчизняної педагогічної науки й освіти ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського як головний методичний та координаційний центр мережі освітянських книгозбірень МОН України та НАПН України у своїх наукових проектах цілеспрямовано розробляє теоретичні, організаційні, методичні засади щодо введення в корпоративну діяльність бібліотек мережі інноваційних напрямів роботи.

Корпоратизація є однією з найефективніших форм інноваційної діяльності бібліотек, зокрема щодо створення інтегрованих ресурсів. Корпоративна співпраця зобов'язує колективи книгозбірень розробляти і розподіляти спільні підходи у таких сферах діяльності: створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу, зведених баз даних тощо, вимагаючи, щоби кожен із учасників робив відповідний внесок за своїми можливостями з дотриманням заздалегідь встановлених правил і водночас міг користуватись усіма результатами спільних досягнень.

ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського підготувала Концепцію інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу, обґрунтувала його сутність, принципи, структуру, зміст і функції, розробила низку вагомих інструктивних та методичних документів, які впроваджуються в практику діяльності бібліотек мережі.

Інтегрований галузевий інформаційний ресурс створює спільно мережа освітянських бібліотек, в основі діяльності яких є корпоративний напрям і багаторівнева модель. У якості модератора ресурсу і комплексу науково-організаційних і науково-методичних заходів, пов'язаних із ним, виступає ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського, на базі якої створюється мегапортал, який виконуватиме роль єдиного вікна доступу до освітніх ресурсів. Для здійснення запланованого ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського активізувала інформаційно-комунікаційну взаємодію з бібліотеками мережі, упроваджуючи в практику результати своїх досліджень інноваційних напрямів роботи, зокрема започатковано корпоративні проекти з формування

⁹ Рогова П. І. Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек освітянської мережі: стан і перспективи // *Формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу шляхом кооперативного аналітико-синтетичного опрацювання документів галузевої тематики*: матер. Всеукраїнського наук.-практ. семінару. – Київ, 2011. – С. 6–16.

¹⁰ Швидка О. Б. Комунікаційне середовище в теорії і практиці формування освітнього простору // *Вісник Харківської державної академії культури*. – Харків, 2012. – Вип. 35. – С. 59–60.

електронних ресурсів (електронних каталогів, зведених баз даних, вторинної бібліографічної продукції, галузевої реферативної бази даних)¹¹.

Останніми десятиліттями в Україні активно формується загальнодержавна електронна реферативна база даних “Україніка наукова”. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, як провідна наукова бібліотека України, разом з Інститутом проблем реєстрації інформації Національної академії наук України з 1998 р. почали виконання проекту створення загальнодержавної реферативної бази даних “Україніка наукова” в електронному форматі та її паперового варіанту – Українського реферативного журналу “Джерело”. Розробники проекту обґрунтували необхідність залучення до формування реферативного ресурсу різних суб’єктів системи документальних публікацій, зокрема наукових спеціальних бібліотек. Для створення галузевого сегмента з актуальних психолого-педагогічних питань до її формування в 2007 р. долучилася ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського. В 2009 р. до кооперативного реферування приєдналися провідні освітянські бібліотеки. В результаті корпоративної діяльності бібліотек ВНЗ III–IV рівня акредитації педагогічного та інженерно-педагогічного профілю, бібліотек установ НАПН України, бібліотек обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти та бібліотек багатопрофільних й класичних університетів створено галузеву реферативну базу даних на веб-порталі ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського. На початок 2013 р. галузева реферативна база даних (<http://www.dnpb.gov.ua>; інтерактивне посилання на галузеву реферативну БД представлено на сайті бібліотеки Криворізького педагогічного інституту – http://kdpu-library.ucoz.ru/index/internet_resursi) налічує 17040 документів із 40 назв¹² наукових періодичних і продовжуваних видань України з питань педагогіки, психології та освіти. Інтерактивне посилання з сайту нашої бібліотеки на галузеву реферативну БД ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського дає науковцям змогу отримати доступ до наукових джерел, представлених в аналітичному опрацюванні, які орієнтують дослідників у інформаційному просторі світової наукової педагогічної думки, який швидко зростає.

Реферативна інформація як складова системи вторинних інформаційних ресурсів є загальноприйнятою формою обміну науковими досягненнями та засобом спілкування вчених в усьому світі, допомагає зорієнтуватися в потоці наукової літератури, одержати нові відомості щодо наукових досліджень у певних галузях знання. Зростаюча потреба оперативного реферативного інформування об’єктивно зумовлена тим, що в сучасному світі розвиток інформаційних технологій кардинально змінив швидкість і характер інформаційних обмінів.

Бібліотека Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ “Криворізький національний університет” з 2010 р. є повноправним учасником корпоративного проекту з формування загальнодержавного реферативного електронного ресурсу “Україніка наукова” (паперовий варіант – Український реферативний журнал “Джерело”. Сер. 3. “Соціальні і гуманітарні науки. Мистецтво”). Завідувач інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки створює реферативну продукцію на збірник наукових праць “Педагогіка вищої та середньої школи”, що видає Криворізький національний уні-

¹¹ Рогова П. І. Інформаційний простір держави та його розбудова освітянськими бібліотеками : стан та перспективи // *Роль освітянських бібліотек у формуванні інформаційного простору України [Електронний ресурс] : зб. наук. праць.* – Київ, 2012. – С. 17–18.

¹² Галузева реферативна база даних [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://194.44.12.98:1025/gsd?site=localhost&a=p&p=about&c=galuzeva&l=ru&w=utf-8>.

верситет (збірник є продовжуваним виданням, який внесено Вищою атестаційною комісією України до переліку наукових фахових видань України). У цифрових показниках результати практичного реферування за три роки (січень 2010 – березень 2013 рр.) виглядають так: опрацьовано 8 збірників (вип. 25–32), створено рефератів на 605 статей українською та російською мовами і в електронному вигляді передано до ДНПБ імені В. О. Сухомлинського для підтримки формування галузевого реферативного ресурсу з питань психології, педагогіки та освіти. Вперше реферативну продукцію, підготовану нашою бібліотекою, було опубліковано в УРЖ “Джерело” за 2012 р., № 6, серія “Соціальні і гуманітарні науки. Мистецтво”.

Підставою для успішного створення галузевої корпорації з формування реферативного ресурсу є підтримка з боку керівників освітянських закладів, зокрема ректорів ВНЗ педагогічного профілю, усвідомлення керівним складом, що кожен вищий навчальний заклад є об’єктивно зацікавленим у представленні реферативної інформації на свої фахові періодичні і продовжувані видання в галузевій базі даних і загальнодержавній реферативній базі даних “Україніка наукова”, оскільки це підвищує рейтинг ВНЗ і оприлюднює практичні надбання вишу, – фактично реферативна інформація є потужною рекламою наукових здобутків вчених, викладачів вищих навчальних закладів, зокрема й Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ “Криворізький національний університет”.

Важливим є розуміння керівниками й колективами освітянських бібліотек, що напрям їх діяльності з виробництва власних інформаційних продуктів, зокрема реферативних, видається надзвичайно перспективним, таким, що відповідає вимогам часу. Адже корпоративна взаємодія дасть змогу розширити спектр реферованих наукових джерел і, найголовніше, забезпечити якісно новий рівень реферативного інформування педагогічних працівників усіх рівнів освіти, зокрема науковців, викладачів ВНЗ, учителів шкіл, вихователів дошкільних закладів освіти, на основі новітніх інформаційних продуктів та послуг.

Очікувані результати корпоративної співпраці пов’язані з урахуванням реальних можливостей участі освітянських бібліотек у формуванні галузевого реферативного ресурсу: кадрового потенціалу бібліотек – первинних суб’єктів кумуляції; стану впровадження нових технологій у практику їх роботи. Перед педагогічними бібліотеками стоять важливі різнопланові завдання зі стабілізації і подальшого розширення галузевої корпорації, координації її функціонування.

Актуальним питанням залишається використання колективного реферативного продукту. Освітянським бібліотекам потрібно активно пропагувати серед споживачів інформації корпоративну галузеву реферативну базу даних з психології, педагогіки та освіти, здійснювати рекламу дистанційно-інформаційної реферативної послуги, представленої на веб-порталі ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського.

Отже, реалізація корпоративного проекту зі створення галузевого реферативного ресурсу психолого-педагогічної тематики є важливим перспективним напрямом науково-інформаційної діяльності педагогічних бібліотек України. Функціонування корпоративної системи з реферування наукових періодичних і продовжуваних видань України з психології, педагогіки та освіти на галузевому рівні відкриває нові горизонти в плані якісного й оперативного обслуговування користувачів на основі використання інформаційних технологій. Освітянські бібліотеки в корпоративній взаємодії закладають важливу основу для створення єдиного інформаційно-комунікаційного середовища.

CORPORATE PROJECTS IN EDUCATIONAL LIBRARIES AS A MEANS OF CREATING INFORMATION AND COMMUNICATION ENVIRONMENT

Olena DIKUNOVA

*Kryvyi Rih Pedagogical Institute
State University "Kryvyi Rih National University", library,
54, Naharina Av., Kryvyi Rih, Ukraine, 50086, tel. (0564) 71-58-21*

The article reveals the benefits of corporate activities of libraries. Several specific aspects of the corporate project activity of educational libraries in Ukraine have been analysed. The experience of corporate cooperation between the library of Kryvyi Rih Pedagogical Institute of the State University "Kryvyi Rih National University" and the V. O. Sukhomlyn'skyi State Scientific Pedagogical Library of Ukraine on the establishment of cooperative sectoral database in Pedagogy, Psychology and Education has been exposed.

Key words: interlibrary cooperation, corporate library projects, summarization, information and communication interaction.

КОРПОРАТИВНЫЕ ПРОЕКТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ БИБЛИОТЕК КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО- КОММУНИКАЦИОННОЙ СРЕДЫ

Елена ДИКУНОВА

*Криворожский педагогический институт
ГВУЗ "Криворожский национальный университет", библиотека,
просп. Гагарина, 54, г. Кривой Рог, 50086, Украина, тел. (0564) 71-58-21*

Раскрыты преимущества корпоративной деятельности библиотек. Рассмотрены отдельные аспекты корпоративной проектной деятельности педагогических библиотек Украины. Описан опыт корпоративного сотрудничества библиотеки Криворожского педагогического института ГВУЗ "Криворожский национальный университет" и Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского по вопросам создания кооперативной реферативной отраслевой базы данных по педагогике, психологии и вопросам образования.

Ключевые слова: межбиблиотечное сотрудничество, корпоративные библиотечные проекты, реферирование, информационно-коммуникационное взаимодействие.

Стаття надійшла до редколегії 22.05.2013

Прийнята до друку 25.06.2014